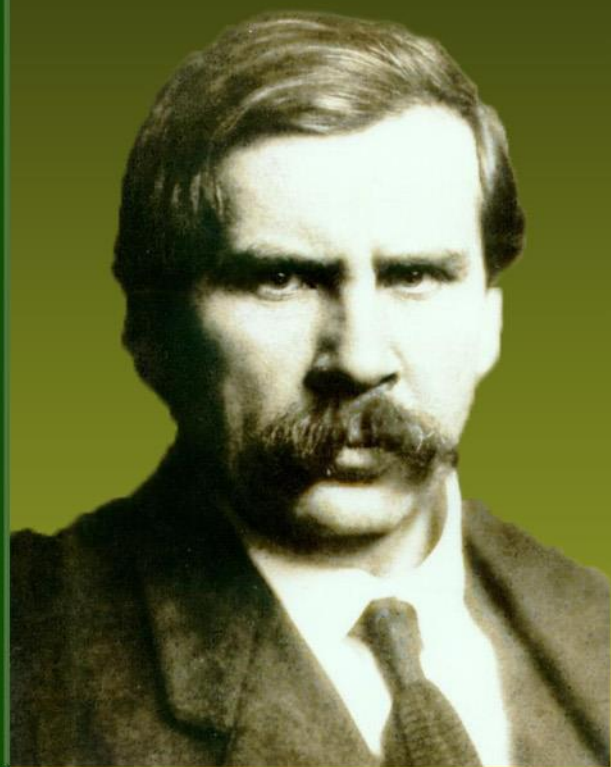

Móricz Zsigmond
Rab oroszlán

*Mercator
Stúdió*

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 978-963-365-232-9

Mercator Stúdió, 2014

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu és www.peterybooks.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: mercatorstudio@gmail.com

Móricz Zsigmond

RAB OROSZLÁN

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ 5

1 5
2 8
3 10
4 16
5 20
6 30
7 32
8 39
9 45
10 49

MÁSODIK RÉSZ 65

1 65
2 67
3 71
4 76
5 84
6 89
7 94
8 101

HARMADIK RÉSZ 122

1 122
2 126

3 131
4 139
5 146
6 150
7 154
8 165

NEGYEDIK RÉSZ 177

1 177
2 188
3 198
4 214
5 224
6 230
7 235
8 248

ÖTÖDIK RÉSZ 257

1 257
2 260
3 266
4 273
5 279

ELSŐ RÉSZ

1

A fák tövéén, az aszfaltban félméteres sugarú vasrácsok.

Sűrű rács, nyolc karika, át– meg átbordázva. Alatta kemény a föld, száraz, soha egy csöpp nedvességet nem kap, csak az esőben, mint a falusi parasztfák. Csodálatos, hogy mégis élnek.

Vágrándy tanácsos felnézett a fa sűrű repedésekkel szőtt háncsán túl, fel a lombkoronába. Egész szépen kilevelezett. Újra lepillantott a vasrácsra, alatta tele van papírral, szivarvéggel, gyufaskatulyával és más szeméttel a szürke, száraz földkarika. Ebből él? Az ember nem érti. Még ha eső jön is, csak ez a méteres kör van szabadon, hát honnan szed táplálékot a fa szétágazó gyökérzete, hiszen kövel van borítva az egész környék, s az eső főlösege nem szivároghat le a talajba, hanem elfut, a csatornanyílásokon menekül ki a városból.

Ez Pest – mondta magában, s valami olyat gondolt, hogy hát azt meg lehet érteni, hogy ő miből él meg? az ő lelke szintén egyméteres kör vasrácsa alatt ereszti le a gyökereit a létbe, s mégis él... Neki sem jut több egy méter karikánál, a kemény, rideg budapesti aszfaltban...

Botjával minden fa alatt megböki a földet, amint nyugodt sietéssel halad a hivatal felé. Mindenütt egyformán kemény a humusz.

És Juluka is... Julukának is ez a baja... Mije van? Egy kétszobás lakás... Egy félméteres sugarú kör: tessék benne boldog lenni.

Újra felnézett egy fára. A szilfa apró, éles kemény levelei elég haragos zöldben libegnek az ágakon. Nem lehet azt mondani, hogy el van sorvadva ez a fa. Éppolyan szép, mint a mezőn. A platán is, a vadgesztenye is... Ezek a terméketlen fák kibírják a fővárosi klímát. Gyümölcsfa nem...

Julukának sincs gyermeke, akkor neki is meg kell tudni élni itt...

Most megállott, s felnézett egy fára:

Terméketlen fák – s csak nézte, és valamin tűnődött.

Itt Pesten általában terméketlen nők vannak. Van-e köztük összefüggés? Terméketlen fák, terméketlen virágok, terméketlen nők.

Nem tartozik ez Budapest éghajlati viszonyaihoz?

Lassan ment tovább. Ez egy terméketlen város. Minél beljebb halad befelé az ember a városba, annál kevesebb a gyermek... Hogy is van ez?... A perifériákon sok gyerek van: a belvárosban talán nincs is. Ha van is, eldugják. S ha van, csak annak az elemnek van, amelynek a helye a perifériákon volna... Ház mestereknek, viciknek, szegény embereknek, akik valami szolgálatért helyet kapnak a főúri igényeknek épített palotákban. Itt autók teremnek, nem gyerekek...

Vajon szerelem sincs?... Futó viszony, kaland, az van bőségesen. Dunakorzó direkt erre való, hogy alkalmi örömkre viruljon ki a szív. Ő csaknem azt mondhatja, sohasem volt a korzón. Mit keressen ott?... Juluka nem kívánja az új toalettjét megsétáltatni, s ő más nővel?... Egyáltalában képes volna ő még más nőre ránézni?... Ugyan: képes lenne ő még egyszer szerelemre?...

Aligha. De hisz akkor vége az életnek... Tizennyolc év óta eszébe sem jutott a szerelem. Robotba szeret.

Mélyen elgondolkozott. Ennyi volt az élet?

Voltaképpen még nem is élt. Annyi az élete, mint a paraszté, aki tavaszszal kivirít, mint a növény, s ezzel le is van zárva az élete. Megházasodik. Dolgozik, gyerekeket kap, azokat felneveli, és csendesen megöregszik s meghal a télben.

Ez a gondolat nem filozófia volt e percben számára, hanem a valóság felismerése: íme ő, tévedésből, belekerült egy ilyen zárt körbe, mint az egér a csapdába.

Igen, hiszen ő szerelmes Julukába, erről szó sincs. Juluka csodálatos teremtés, és őt teljesen ki is elégíti. Ő nagyon boldog, és meg van elégedve, hogy egy ilyen kiváló nőt kapott élettársul. Juluka végtelenül gazdag lelki életében. Millió hangulata van. Az ő számára az egész női nemet képviseli. Ezt ő már gyakran és boldogsággal gondolta végig, s most mégis:

Vajon csak ez az egy Juluka van a világon?... Nem képzelhető el, hogy van még más nő is, aki őt érdekelni tudná?

Egyelőre nincs. Hiába keres, egyetlen gondolata sem kapcsolódik semmiféle nőhöz. Sok év óta eszébe sem jutott, hogy valahol egy nőt megnézzen, észrevegyen, figyelmére méltasson. Ő egy eladott ember, akinek oly pontosan meg van szabva az útja, mint a bolygóknak. Egy központ körül forog, és nem reagál más égitestre. Különös.

Nevetni kezdett: de hisz ez nagyszerű. A legjobb az életben, ha semmi komplikáció. Biztos állás, jó feleség, rendes háztartás. Ambíciói nincsenek. Elvégzi a munkáját kötelességszerűen, és éli az életét kötelességszerűen: mire más?... Milyen jó, hogy nem tud már szerelmes lenni. Még el is szégyellte magát: szerelem, ez olyan nevetséges szó. Diákfogalom.

Egész felvidult, mert rájött, hogy boldog ember. Boldog, akinek semmi kívánsága sincs. Akkor ő csak boldog lehet. Ritkaság ebben a mai világban, mikor mindenki nyomorról és bánatról panaszkodik. Neki semmi, de semmi boldogtalansága nincs: egészséges, erőinek birtokában van, nyugdíjképes állás... Hopp, itt van egy kis baj...

Az utóbbi években ellensége van odafent a minisztériumban, s ez néha gondot okoz: de mit tehet ellene? Senki sem tehet ellene semmit, éppen azért, mert korrektül és becsületesen él. Akinek kell, tudja róla, hogy jó férj, jó hivatalnok, megbízható ember...

A fene egye meg, még azzal fárasztja magát.

Boldog vagyok és megvan.

A portás sapkájához emelte a kezét. Ő könnyedén viszonzta a köszönést, és besietett a hivatali palota főkapuján.

Visszanézett a portásra, mint előbb a fákra, s a szeme nevetett. Nagy fekete ember, kemény őrmester-típus. Itt ácsorog egész nap, egész életen át, mint az erdei fa az utcán, ennek is félméteres sugara van, s él...

Az épületnek hatalmas lépcsőháza sötét és fényes. Vasoszlopok korinthusi fővel, és a falak olajfestékkel kimázolva, márványozottan.

Elindult a tarka-cifra, tágas lépcsőn fel. Fel a harmadik emeletre. Nem ment a liftre. Sportolni akart, turistáskodni. Néha megtette, hogy gyalog ment fel, hogy érezze, hogy az izmai hogy bírják. Egész jól megy. Az első emeleten azt fújta ki magából:

Juluka is falusi kislány.

Nem való egy vidéki lánynak ez a Pest. Ha valahol otthon élnének, s volna egy kis gazdaság körülöttük, egészen másképp virágozott volna a felesége is: termett volna is. Egy-két egészséges gyerek: az ő egészsége is más lenne. Főleg az idegállapota. Milyen jól élnek a kisvárosi kollégák. Nemrégén kiszálláson volt, csak itt Kőbányán, s egy kollégája meghívta ebédre... Szép kis kert... önállóan laknak egy kis úri házban... éppen úgy, mintha Szerencsen lagnának... Négy kövér gyerek... négy... szinte sok...

A második emeleten megállott, kifújta magát.

Csak egy lenne legalább...

De hogy? hol?... A kétszobás lakásban? a negyedik emeleten?

Persze, ha lenne, nem ott lagnának...

De jobb is, hogy nincs: érdemes megörökíteni az ő fajtájukat? A gyerekek örököljék az ő természetüket? Ezt kell átmenteni a jövőbe?...

2

Az urak már mind az asztalukhoz ültek.

Fején a kalappal sietett át köztük: ez járt neki mint tanácsosnak és osztályvezetőnek. Mikor díjnoknak bekerült a hivatalba, Matsch tanácsos úr is mindig kalapban ment át köztük, ha reggel megérkezett, egy szó nélkül, csak besietett a szobájába, mindig morózusan... Lehet, hogy ő is már díjnok korában tanulta el ezt a mozdulatot Matsch tanácsostól, aki megint örökölte valahol... Talán József császár hozta divatba: a hivatalnok olyan, mint a császár. Bölcs uralkodónak minden alattvaló tisztje bölcs, és pedánsnak mind pedáns.

De ez csak átvillant benne; ahogy belépett a folyosóról, azonnal egy nagyobb teremben volt, ahol hárman ülnek, pedig akár hatan is kényelmesen ülhetnének. Rideg, tágas nagy szoba volt. Az urak kissé felemelkedtek, úgy köszöntötték. Biccentett, s kikarikásodott szeméit rá sem vetette egyikre sem, ment tovább. A második szobában ketten voltak, és jobbra-balra nyitott ajtók. Jobbra három nagy terem, balra az iktatószoba. Mindenütt hallgató urak ültek az asztaloknál, s úgy tettek, mintha dolgoznának. Neki megvolt a véleménye erről a munkáról. "Tollfaragás." Ez a hivatalban a reggeli munka, még ha írógép van is a hivatalnok előtt.

Azért nem zavarta őket, belépett a saját szobájának nyitva álló ajtaján. Nehéz levegő, kiszellőzetlen, porszag, a tegnapi dohány kesernyés szűrős szaga.

Vágrándy szerette ezt a szagot. Nem mintha nem tudott volna különbséget tenni a nyári viola és a tegnapi dohányfüst szaga közt, de neki ez a hivatal olyan volt, mint az özönvízben a pusztulásra ítélt állatoknak a Noé bárkája. Biztonság és nyugalom. Egy kis hatalom és fontosság is volt beleágyazva ebbe a szagba. Vágrándy nagyon messziről jött, a tokaji hegy ol-

dalából, ahol ősei kétágú csákánnyal vágták a köves földet számtalan nemzedéken át, és mégiscsak éppen az életüket tudták fenntartani a legnehezebb munkával. Itt viszont egy tágas, nagy ablakos terem várta, szép bútorral, úgynevezett elegáns szoba. Elődje nagybefolyású ember volt, egyik központi tanácsnoknak a sógora, s kiverekedte, hogy nagy plüssgarnitúrát kapott a szoba. Az íróasztal ferdén volt állítva az ablak mellett a sarokra, s az asztalon tökéletes rend. A tintatartó, tolltartó, a ceruzák és tollak mértani glédában várták a tanácsos urat.

Sietve nyitotta ki a szekrényt, hogy beakassza kalapját és sétapálcáját.

Ahogy benézett a sifonba, meghökkent.

Első percben nem is tudta, csak egy kis felháborodással látta, hogy egy nyersvásznon, s nagyon elegáns női kötény van beakasztva.

De már el is intézte. Ő mondta Ellának, hogy akassza csak be oda.

Elfintorította az orrát, a kötényből valami éles parfüm áradt.

No, fene egye meg – dörmögte magában hang nélkül.

Evvel a falusi káromkodással fenntartotta önmagában a vidéki egészséget.

Beakasztotta a kalapot s mellé a botot. A lány szerényen s udvariasan a bal legszélső szögére akasztotta a kötényt. A szekrényben öt fog volt. Ő a második és harmadik fogra akasztotta a holmiját, s még akkor is maradt egy fog, ami elválasztotta a botját a lány kötényétől.

De mégiscsak furcsa dolog, hogy a szekrényében női holmi lóg... No, fene egye meg... szerencsére nem fog soká tartani... Pár hónap az egész... A nő csak éppen be van utalva hozzá. Valami statisztikát kell csinálni a miniszternek, s arra küldték ki a lányt, aki csak olyan szellemi szükségmunkás, hogy neki segítsen ezt végezni... Naponta két órát szokott itt tölteni... Nem nyolc órakor jön, hanem tízkor és tizenkettőig marad, akkor visszamegy a minisztériumba.

Milyen szemtelenség, ha az ember meggondolja, hogy egy nyolcvanpengős lány ilyen finom kötényt tart magának. A legjobb helyen vette. Olyan, mintha nyersselyem lenne. Még így, lógva is, nagyon elegáns. Ahogy ránézett a kötényre, az oly kemény volt, megmutatta a melle domborulatát... A lányét... Fene szép lány... Persze a miniszter személyes szolgálatára a legszébbet választják ki.

Bezárta a szekrény ajtaját, és ment az asztalához.

Micsoda dolog az, hogy efféle nőket egyáltalán felvesznek a hivatalokba... Doktorkisasszony... Statisztikus... Éppen olyan pesti nő, mint a többi...

Míg az íróasztalhoz lépett, belenézett a nagy tükörbe, mely ott függött az iratszekrény mellett. Láta, hogy nagyon sápadt. Kopasz feje oly ragyogó sima, mint egy görög bölcsé.

Egy pillanatig ott maradt a szeme a saját alakján. Érezte, hogy nagyon intelligens fej. Ovális arca halottsápadt, szemei gyűröttek, és a szembogarak kutatóan néztek vissza rá, mintha azok akarnák onnan a tükörből őt kikémleni...

Körülnézett, hogy az ellenőrök látták-e ezt a pillantást a tükörben: rápillantott a miniszter arcképeire, az éles profillal figyelt felé, még jó, hogy csak kép... s a főpolgármesterére: ez ügyet sem vetett ilyen dolgokra, viselte a díszmagyarját.

Beleült a székbe, s egy pillanatig várt. Végigsimította a fejét, ahogy kopaszok szokták, akkor csengetett a titkárának.

Szemben vele, a falnál, az ablak túlsó oldalán ott állott még egy íróasztal. Két óra múlva jön a szükségmunkás kisasszony, s nyersvászon kötényében ott fog ülni, neki hátat fordítva, s végzi szükségtelen munkáját.

3

Kilenc órákor bejött hozzá Félix tanácsos.

Már mikor bejött, kellemetlen volt neki. Ez a Félix nagyon fiatalon kapta meg a tanácsosi címet. Olyan zsúrfiú volt, folyton nagy estélyekre járt. Különben neki alárendeltje volt, de mindig úgy tett, mintha egyenrangúak lennének, pedig ő már három éve valóságos tanácsos.

– Szervusz Vágrándykám.

Lassan és sokára nézett fel, hogy éreztesse, hogy egyrészt nincs ideje a sok dologtól vele foglalkozni, másrészt nem is kötelessége, hogy túl hamar örüljön a szerencsének. S harmadszor ő nem Vágrándykám!

Csak éppen bólintott neki, s annyit dűnnyögött:

– Szervusz.

Félix azonban úgy tett, mintha ezt nem is venné észre.

– Mondd, kérlek szépen, nem ismersz egy Auveszky Nándor nevű egyént?

– Nem.

– Az illetékkiszabásnál.

– Nem.

– Senki sem ismeri. Akkor mégse lesz az a valaki valami.

– Mi bajod vele?

Félix hallgatott. Fogta a garnitúrában a legközelebb álló fotelt, azt közelebb húzta a Vágrándy asztalához, s ráült a támlájára.

– Tegnap, vasárnap délután a moziban voltam... – cigarettára gyújtott – szabad? – s gyufát vett... – Nem parancsolsz?

– Nem, köszönöm.

Erre rágyújtott.

– Két hölgyel...

Vágrándy ránézett. Ez agglegény, s mindig hölgyekkel jár moziba.

– Az Elysiumban voltunk, az erkélyen, a páholyok megetti első sorban. A legjobb helyen. Páholy már nem volt... Hát kérlek, ülünk, s végignézzük az első részt... Nézd meg, nagyon kedves: "Szerelem a viharban." Utána a második részben jött a híres "Hindu szédület"... Szünetben kimentünk a büfébe egy cigarettát elszívni. Mikor bejövünk, le akarunk ülni a helyünkre, az első sorban a harmadik széken ül egy úr, ott, ahol én ültem az előző felvonás alatt... Mondom neki, nagyon udvariasan: "Kérem, uram, az előbb semült itt, legyen szíves egy székkal legalább tovább ülni."

Felnevetett és elhallgatott.

Vágrándy ránéz, s azt mondja idegesen:

– Várj csak, kérlek. Mért mondtad azt, hogy "az előbb semült itt"?

– Nohát nem ült ott, és különben is az egész sor üres volt, nyugodtan ülhetett egy székkal tovább.

– De mért kezdted ezzel: "Az előbb semült itt?"... Ez sértés.

– Hogyhogy sértés? Ez egyszerűen ténymegállapítás volt.

– No, de ez sértő. Ebben gyanúsítás foglaltatik.

– No, istenem; hát úgy mondtam.

Vágrándy nézte Félixet, s a szeme izzani kezdett. Micsoda egy pökhendi fráter. Igazi pesti.

– Erre illető úr felállott, kijött a sorból, előhívta a jegyszedőt, kiderült, hogy a jegye nem balra szólott, hanem jobbra az első sor harmadik székére.

– No látod.

– No, de kérlek, most figyeld meg, mi történik. Mielőtt átült volna, végignézett engem... Tudod, hogy nézett végig?... Pofon kellett volna vágni érte... Merész volt engem fixírozni... Öldökölt a tekintete, leszúrt, mint egy patkányt.

– Joggal.

– Hogyhogy joggal? Máskor nézze meg jobban a jegyét.

– És?

– Egyelőre nem történt semmi. De én az egész előadás alatt éreztem, hogy ennek folytatása lesz. Nem vagyok egy ijedős, hát eszembe sem volt kitérni előle.

– És?

– Kérlek, mikor vége van az előadásnak, az emberek mennek kifelé. Nem siettem, a hölgyeket előrebocsátottam... éreztem, hogyha sietek, még valami lesz... Nem vagyok egy ijedős, teljes nyugalommal és méltósággal készültem távozni... Mikor kilépünk az emeleti előtérbe, illető úr megérinti a vállamat egy újjal... Felháborító... Az ujját merte a vállamra tenni... Piszok alak... S azt mondja: "Kérem a névjegyét."

– És?

– Előveszem a névjegyemet. Nem vagyok egy ijedős... "Tessék"... Arra ökelme elkezd keresgélni a zsebeiben, és az volt a mulatságos, hogy nem volt nála névjegy... Egy ilyen krakélnél... Nem mulatságos?... Egyáltalán nem volt névjegye...

– És aztán?

– Egy darab papírra írta fel, hogy Auveszky Nándor. Illetékkiszabási Hivatal.

– És most mit akarsz?

– Csak szeretném megtudni, hogy tényleg létezik-e egy Auveszky Nándor nevű alak?... Gondoltam, neked állandó összeköttetésed van az Illeték-kiszabásával, nem volnál szíves felhívni telefonon Kamerun igazgatót s érdeklődni, hogy van-e ott egy ilyen nevű egyén?

Vágrándy elkomorodott s ideges lett.

– Várj csak... Ha én most felhívom Kamerun igazgató úr öméltóságát, az egy perc múlva behívhatja Auveszky urat, s megkérdi tőle, mért érdeklődik utána Vágrándy tanácsos... Ebből újabb bonyodalmak lesznek. És újabb sértődések...

– Azt megmondhatod, hogy őt ne értesítse erről.

Vágrándy türelmetlen lett.

– Ugyan ne ijedezz. Majd találsz még segédeket, akik egy jegyzőkönyvvel elintézik a dolgot. Egy jegyzőkönyvvel több lesz, s megvan.

– Nevetséges... Szóval, amint látom, te inkább azt akarnád, hogy ne jegyzőkönyv legyen belőle, hanem valóságos párbaj... Igen?

– Igen.

– Ezt olyan hangon mondtad, hogyha én is híve lennék a párbajnak, ezért most rögtön provokáltathatnálak.

– Tessék.

– No ne bolondozz, te csak viccelsz.

Vágrándy már alig bírt uralkodni az idegein.

– Nem viccelek – mondta fulladtan.

Félix könnyelműsködve mondta:

– Egy modern ember, egy pesti ember nem helyezkedhetik a barbár kornak erre az álláspontjára.

– Én nem vagyok pesti ember.

– Hanem?

– Ha tudni akarod, én tisztességes ember vagyok.

Félixnek leesett az álla:

– És aki pesti?

– Ej, mit bánom én Pestet... Én egy vidéki vadállat vagyok: ha tudni akard... És aki nekem azt merészeli mondani, hogy "az előbb sem..." azt én gulyáshússá aprítom, mert az azt feltételezi rólam, hogy szándékosan ültem oda, rossz jeggyel, tehát én egy utolsó csirkefogó, jegycsaló vagyok, szóval pesti...

– Mit értesz te azon, hogy pesti?... vidéki?... Pesten mindenki gazember, és vidéken mindenki angyal?

– Én nem értek azon semmi mást, csak azt, hogy én magam, ahogy már mondtam: vidéki vadállat vagyok.

– Azért nem kell üvöltöni... Két évtized óta budapesti hivatalnok vagy.

– És ha két évezred óta? Akkor sem vagyok s nem leszek pesti... És a becsület kérdésében pláne vidéki bugris vagyok.

– Ugyan, kérlek, hogy lehetne itt egymillió embernek megélni egymás mellett, ha mindenki folyton a párbajködexen lovagolna. Itt más szempontok vannak... Szociális szempontok... Még nem is társadalmiak, hanem, mondom, szociálisak... Van nektek fogalmatok arról, hogy mi a tömeg? Hogy mit jelent az, hogy Budapest naponta több mint hatvanezer ingyenebédet oszt ki... Ha a régi császárok megvendégeltek egy várost, az belekerült a históriába, pedig Attilának sem volt hatvanezer embere, és Budapest egy féléven át mindennap jóllakat hatvanezret...

– Mi közöm nekem ehhez, ha engem valaki jegycsalónak állít be?

– Úgy, hogy nekünk pestieknek egész mással van tele a fejünk, nem apró gyanúsítással. A mi egész szellemünk másra van beállítva... Eredj el egy népkonyhába, mikor már lezárták az ajtót s nem eresztenek be többet... Majd meg fogod látni, mi az a jegycsalás... Hogy néznek be keservesen és képesek volnának megölni, aki egy lépéssel közelebb van a vasrácshoz, ahol a maradékot kiosztják. "Már nincs egyéb, csak néhány darab kenyér." Aki közelebb áll, az kap... Ez az igazi jegy, nem a mozijegy... Mert azok rekednek kinn, akiknek még jegyük sincs... Azok, akiknek nincsen lakásuk... Budapesten kilencvenezer ember nem szerepel a lakásstatisztikában. Ezek a vasúti töltésen hálnak, meg az utcán, a Duna-parton, az elhagyott tégláégetőkben. Jeruzsálemben, a vasúti töltés mellett. Gondolod, hogy ezek is a Clair Vilmos Párbajködexe szerint intézik el az ügyeket? Nem tudom, mi lenne, ha minden legkisebb szóból becsületügyi kérdést csinálnának az emberek. A pesti embernek el vannak használva az idegei. No és még soha nem fordult elő, hogy valaki előbbre ült, jobb helyre, ha üres a sor? Én nem vagyok fenegyerek.